

per regar amb *alfacara*): el context no és prou explícit, i a primera vista sembla que és simplement un dret (sense relació amb cap enginy de regar). Llavors té raó Moll amb el seu suggeriment etimològic; car realment aquest *hokr* o *hokor* també es vocalitzava amb fatha, com sigui que Lane (*Manners and Customs*) va registrar-ho a Egipte amb la transcripció *hekr* i entre aquestes tres consonants la fatha pot sonar adés *e*, adés *a*. De tota manera la fonètica s'oposa a relacionar això amb *alfarda*.

Alfacra, V. *alfacara* (nota última) *Alfadida* [1466], a afegir a l'article *albadida* del DCEC *Alfaia* (*AlcM*, *alfaya*) no és mot català [veg. DCEC (ALHAJA)]

+*Alfaig*, 'pelegrí musulmà venerable' («a tots los *alphaigs* e moros de Marrochs desplaui molt que el rey de Granada fos destròit», Artal Dezlor des de Cartagena, a. 1308, *BABL* II, 324), cast. ant. *alfaje*, fr. ant. *aufage*, de l'ar. *ḥaǧǧ* 'pelegrí (a la Meca)', cf. DCEC I, 111.7-10 (ALFANA)

Alfal o *alfau* (1465, 1467, *Diccionari Aguiló*, *AlcM*), mot desconegut, potser a llegir amb *j* en lloc de *f* (veg. *ARJAU* i la seva variant *aljal*)

ALFALS, provinent de l'àrab, com el cast. *alfalfa*, el gall. *alforfa* i l'arag. *alfalz*, però el detall de l'explicitació i transmissió de les formes no està ben establert, i en àrab és també d'origen estranger (persa *aspest*) i amb formes aràbigues diverses; probablement el nostre *alfals* prové d'una forma aràbiga vulgar *al-fásfaš* (són més coneguts ar. *fišfiša*, *fásfaša*, *fašša*), que potser es canvià en *alfálfeç* (forma existent en català medieval); si bé no està del tot aclarit si el modern *alfals* surt d'una contracció d'aquesta, o d'una alteració d'**alfalf*, o bé més aviat d'una variant *asfas* més semblant a la persa. □ 1.^a doc.: *alfálfeç*, 1487; *alfals* Ss. xv i xvi; *alfaç*, 1496, *Somni de Joan Joan*; «*alfalç*: seges», *Vocab. Cat.-Al.* de 1502, número 1274.

La principal contribució a l'estudi de l'etimologia és encara la de Dozy, *Gloss.*, 100-101 (cf. *Suppl.* I, 271), però dir que l'evolució dels sons «és explicada molt clarament per Dozy» no és més que revelar que, en fonètica, l'etimòleg de l'*AlcM* era tant de la mània ampla el 1929 com el savi holandès el 1869. Les aportacions d'Eguílaz, 156, i Bertoldi (*VRom.* v, 99n), són menys importants; Steiger (*Contr.*, 168n) amb Hess (ibid., 389) precisaren les dades aràbigues i orientals, i en el DCEC I, 110b, vaig renovar la qüestió amb noves consideracions que de segur no acabaren d'aclarir-la. Ara ens hi acostarem més, si bé potser no dissiparem tots els dubtes. Caldria, per fer-ho, un estudi a fons i de conjunt realitzat per un lingüista, o un grup, que posés la informació i la dialectologia de tot l'immens domini àrab, i pogués afegir-hi bones nocions de botànica i d'història comercial, amb considerables coneixements hispanistes i iranòlogics; esperança difícil i que trigarà a realitzar-se. Mentres-

tant completament la informació hispànica.

En català apareix *alfals* primerament en els Ss. xv (*Menescalía* de Dieç, *AlcM*) i xvi: «foeno ad equorum --- etiam quae vulgo forragia, *alfalses*, dexas --- apellantur», en el text llatí d'un *Concilium Tarraconense* de 1561 (Du C., Eguílaz); «*alfals*: herba medica», 1575, OPou (*TbPu.*, 48b); i com a testimoni indirecte un sic. *alfauczi* (entendre *-áuttsi*), de 1519 (*ZRPb.* LXIV, 156), que és segurament manllevat del català. Abans es troba una variant arcaica *alfálfeç*, però documentada només una vegada, en un text medieval, segurament valencià i en tot cas anterior a 1487, de data mal precisada.¹

Avui *alfals* és un mot d'ús gairebé general dins els límits del Principat, llevat dels bisbats de Girona i Elna, on diuen *userda*; però s'hi pronuncia *aufals* a Barcelona i pertot; a les Balears *aufaus*; ² ja a la Parroquia de Ripoll usen *ufáls* (reducció vulgar força estesa) i no *userda* (1953), i fins a Cardós, Vall Ferrera i Alta Ribagorçana (Sapeira) sento *aufáls*; cal arribar fins a la zona fronterera per sentir la *l* inicial: *alfálθ* a Vilacarle i a Roda de Ribagorça (1957, *alfáls* a les Viles del Turbó) i de nou *alfálθ* a Aiguaviva de Bergantes (*RFE* xxxiii, 49), forma que ens interessa, per tal com prova, junt amb les aragoneses que veurem, que el mot s'introduiria pronunciat amb *-ç* (avui *-θ*), com correspon a una sibilant sentida de boca dels moros, preciosa deducció d'importància etimològica.

També ens intriga el fet que en terres valencianes (almenys des de l'Horta enllà) predomini molt una forma *alfás*, no sols a Sueca (*BDLC* XII, 301) i les altres poblacions Dellà Xúquer que indica *AlcM*, perquè jo mateix vaig sentir *alfassos* a Llutzent (1962) i Giner i March em confirma (1956) que és la forma més estesa en el dialecte, pertot menys *alfals* a la comarca de Gandia (*alfals* registra també Cavanilles II, 336); forma ja documentada antigament en el *Somni de J. Joan* de Gaçull (1496); «no hi cal posar en lo pesebre / del vell civada / — / dau-li *alfaç* o bon segó» (v. 2087).

En aragonès té molt ampla extensió una forma semblant a la del català; car si bé Borao donava també altres formes com *alfaz* (que no sabem d'on treia), posa en primer lloc *alfalce*, que coincideix amb el que se sent en tota l'amplada de l'Alt Aragó: Casacuberta va oir *alfálθ* a Gistaín, Plan i Bielsa, *alfálθ* no sols a Echo i Ansó sinó també, enllà de l'Ebre, a la Puebla de Ixar (*BDC* xxiv, 159b); sense interrupció des del límit català: *alfálθ* a Capella (Krüger, *Hochpyr.*, A, I, 117), i vaig sentir això mateix a Saravillo (entre Gistau i Bielsa), *alfálθ* a Linás de Broto i a Jasa (ja prop de Jaca), i en plural a la Vall de Tena *alfálθes* Saqués, 1965-6); ³ *alfalce* s'usa fins a Navarra (Iribarren, junt amb formes alterades com *alfance*, *alfangel* i semblants) i fins a parts de la Rioja (si ens informa bé *Gddd*, 368). La forma *alfálfeç* igual a la del cat. medieval es troba en antics documents aragonesos, com ja va indicar Borao i de fet apareix en un dc 1475 (*BRAE* IV, 25, i un altre en el *DHiAcEsp.*).

El nostre mot, si bé en una forma divergent, apareix